

Олександра Малаш

Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БОЛГАРСЬКИХ НАЗВ САДОВО-ГОРОДНІХ РОСЛИН

У болгарській лінгвістиці проблема функціонування назв рослин у системі уявлень і традицій слов'ян залишається недостатньо опрацьованою. До здобутків у цій галузі можемо віднести статті М. Мілчевої [10], Р. Каблешкової [8], згадки про деякі фразеологічні звороти та паремії з назвами рослин у Б. Нормана [12] тощо. У східнослов'янській етнолінгвістиці найменування рослин досліджувалися як етнокультурні символи у працях В. Жайворонка [6; 7], Л. Савченко [13], В. Топорова [14], у західнослов'янській лінгвістиці про символіку назв садово-городніх рослин у фразеології згадують Л. Даниленко [5], І. Мирошніченко [11]. У праці О. Левченко, присвяченій слов'янській фразеології, аналізуються й деякі болгарські фразеологічні одиниці з фітонімним компонентом [9].

Об'єкт дослідження – болгарські назви садово-городніх культур.

Предметом дослідження стала етнолінгвокультурна семантика та символіка назв садово-городніх рослин у болгарській мові.

Стаття ґрунтується на матеріалах двотомного Фразеологічного словника болгарської мови, збірників «Болгарська народна творчість», «Болгарська народна поезія і проза», «Болгарські народні загадки» тощо.

Мета роботи – дослідити ознаки, що вказують на етнокультурну семантику болгарських назв садово-городніх рослин, та встановити їх специфіку.

У результаті опрацювання лексичного матеріалу було відзначено близько 40 фітосимволів, серед них: *пипер*, *пиперка* «перець», *тиква*, *кратуна* «гарбуз», *ябълка*, *круша* «груша», *череша* тощо.

За нашими спостереженнями, найчастіше у болгарських фольклорних текстах згадується назва *пипер*, *пиперка* (*Capsicum L.*, перець стручковий), що асоціюється з лихою, злобною, уїдливою людиною: *лют като пиперка* «злий як

перець» [1, с. 33], *почервенял като туперка* «почервонів (від злості. – О. М.) як перець» [1, с. 56].

Назва *тиква* (*Cucurbita L.*, гарбуз) має дві версії щодо походження, і кожна з них по-своєму відображається у болгарській народній творчості. У болгарських пареміях гарбуз ототожнюється з головою: *тиквата му е зелена* («у нього гарбуз ще зелений») – говорять про людину, яка ще не набралася розуму [15, т. 2, с. 397]. *Тиква* – образливе порівняння для негарної дівчини: «*Мома на глед, като тиква на плет*» («Дівчина на вигляд, як гарбуз на тині») [3, т. 12, с. 258].

Назва *лозе* «виноградний кущ, виноградник» пов'язується з поняттям «нелегка та відповідальна праця»: «*Лозето не ще молитва, а могила*» («Виноградникові потрібна не молитва, а могила») [8, с. 197] (хазяїн має обробляти його, аж поки не впаде від виснаження).

Ябълка (яблуко, яблуня, *Malus L.*) – символ жіночого начала, дівочої вроди. У болгарських колядках знаходимо порівняння доньки з яблуком – «*Израсла ми е ябълчица [...], не ми било ябълчица, най ми било малка мома*» («Виросло в мене яблучко, [...] то не яблучко, а маленька дівчинка») [2, т. 2, с. 155]. Дозріле яблуко символізує дорослішання дівчини, її готовність стати дружиною та матір'ю [2, т. 2, с. 152].

У болгарських прислів'ях та приказках фігурує також назва *орех* (*Juglans regia*, горіх волоський), що стає елементом опозиції «дерево (початок праці) – плоди (вдале завершення)»: «*Един гледа (вар. сади) ореха, друг яде орехите*» («Один доглядає (вар. садить) горіхове дерево, а інший їсть горіхи») [3, т. 12, с. 166, с. 167]. В образі горіха у загадках втілено місяць – *само един орех* («лише один (волоський. – О. М.) горіх»), навколо якого – *тава, пълна с лешиници* («таця, повна лісових горішків») – зорі [4, с. 77].

Отже, болгарські назви садово-городніх рослин активно вживаються у народній творчості. Більшості досліджених найменувань притаманна антропоморфність, деякі назви рослин асоціюються з космічними об'єктами (небо, місяць, зорі тощо). Назви городніх рослин уживаються переважно в іронічних порівняннях (у прислів'ях та приказках), тоді як найменування

фруктових дерев активно функціонують і в народній любовній ліриці, слугуючи символами вроди.

Список літератури

1. 5000 избрани български пословици и поговорки. / Под ред. на М. Григоров, К. Кацаров. – София: Наука и изкуство, 1964. – 338 с.
2. Български народни песни. Събрани от братя Миладиновци Димитрия и Константина. / Под ред. на П. Динев. – София: Български писател, 1961. – 693 с.
3. Българско народно творчество. В 12 т. – София, 1962-1963.
4. Георгиева-Стойкова Ст. Български народни гатанки. / Ст. Георгиева-Стойкова. – София: БАН, 1961. – 231 с.
5. Даниленко Л. І. Національно-культурна семантика чеської фразеології / Л. І. Даниленко. – К.: [б. в.], 2000. – 176 с.
6. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
7. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика. Нариси. / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2007. – 261 с.
8. Каблешкова Р. Культурните растения във вярванията, обичаите и народното творчество в Пловдивско / Р. Каблешкова // Растителният и животинският свят в традиционната култура на българите. Доклади от X-та Национална конференция на българските етнографи. Стара Загора, 2003 / Редколегия: Р. Попов, Св. Ракшиева, Цв. Бончева. – София: БАН – Етнографски институт с музей, 2003. – С. 190–197.
9. Левченко О. П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. / О. П. Левченко. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.
10. Милчева М. Лозата, гроздето и виното в Библията / Растителният и животинският свят в традиционната култура на българите. Доклади от X-та Национална конференция на българските етнографи. Стара Загора, 2003 / Редколегия: Р. Попов, Св. Ракшиева, Цв. Бончева. – София: БАН – Етнографски институт с музей, 2003. – С. 64–82.
11. Мирошніченко І. М. Фразеосемантичне поле «працьовитість/неробство» в польській мові. / І. М. Мирошніченко. – К.: Наукова думка, 2014. – 247 с.
12. Норман Б. Ю. Болгарский язык в лингвострановедческом аспекте: курс лекций / Б. Ю. Норман. – Мн.: БГУ, 2005. – 131 с.

13. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти / Л. В. Савченко. – Сімферополь: Доля, 2013. – 600 с.
14. Топоров В. Н. Заметки о растительном коде основного мифа // Балканский лингвистический сборник. – М.: Наука, 1976. – С. 196 – 207.
15. Фразеологичен речник на българския език / Под ред. на К. Ничева, С. Спасова-Михайлова, Кр. Чолакова. – Т. 1-2. – София: БАН, 1974.

Наталія Осадча

Науково-дослідний інститут українознавства

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПЕРІОД 2010-2015 РР.

Питання мовного будівництва у кожній багатонаціональній державі завжди було і є предметом інтересу не лише вчених, державних діячів, а й пересічних громадян. Особливої актуальності воно набуває у період становлення та розвитку держави, адже мова поряд із національною ідеєю, традиціями, культурою мала б стати одним з інструментів побудови консолідованого українського суспільства. Світовий досвід показує, що мовний фактор є вирішальним у становленні національних держав, адже мова є найдієвішим консолідуючим чинником. Вагому роль мови в утворенні національних держав підтверджує й факт переважання в Європі країн, об'єднаних однією загальнонаціональною мовою.

Зосередимо свою увагу на визначенні та аналізі рівня комунікативної потужності мови (кількість сфер життя суспільства, які обслуговує кожна мова), психологічного аспекту білінгвізму, виявленні перспектив для розвитку української мови як державної в умовах білінгвізму.

В історії досліджень проблем білінгвізму можемо виділити два етапи. Перший, який припадає на 1930–70 рр. ХХ ст., характеризується безпосередньою увагою до теоретичних проблем двомовності. Перші спроби теоретичного осмислення двомовності з'являються лише у 1960–х роках, у